

Permanente educatie als loze kreet

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**24ste jaargang nummer 21
8 november 1969**

Hoofdredacteur: Casper Vogel

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, H. Mozes, mej. E. van der Reijden, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen

Paulus Buyslaan 23, Amersfoort

Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:

postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641

giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:

voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname

en de Antillen f 11,-

overige landen f 13,50

Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

Raadsman Pols over levenslange celstraf (pag. 3)

Peter Schumacher over Eldridge Cleaver (pag. 4)

Mr. M. G. Rood: Israël en de Arabische landen (2)
(pag. 5)

J. L. Sluijter: Pascal (pag. 6)

Het sprookje dat met de komst van de Mammoetwet de onderwijsvernieuwing een feit is geworden kan niet snel genoeg uit de wereld geholpen worden. Want dit befaamde geesteskind van ex-minister Cals mag dan een stroomlijning van het voortgezet onderwijs tot stand hebben gebracht; van een werkelijke doorbraak is nog steeds geen sprake. Daarvoor wordt het onderwijs nog teveel als een geïsoleerd probleem gezien.

Deze grondfout wordt het felst aangevallen door de werkgroep Kritische Leraren, wiens woordvoerder Helge Bonset zonder meer stelt: 'Geen democratische les zonder democratische school, geen democratische school zonder democratisch onderwijssysteem, geen democratisch onderwijssysteem zonder democratische maatschappij'. Bonset vindt daarbij bijna alle om hervorming roepende studenten aan zijn zijde, net zoals de zich merkbaar emanciperende middelbare scholieren, die zich in groeiend aantal verenigen in belangenorganisaties en actiegroepen.

Bij deze kritische familie heeft zich een verwant gevoegd die zich tot dusver nogal stil heeft gehouden: de groep werkende jongeren. De drie vakorganisaties waarin een (overigens veel te klein) deel van deze jongeren is verenigd, hebben de Tweede Kamer meegedeeld grote bezwaren te hebben tegen de nota-Jeugdbeleid die minister Klompé bij de Kamer heeft ingediend. Het gaat daarbij om de vraag of werkende jongeren één of meer dagen per week vorming/onderwijs mogen krijgen. Minister Klompé voelt er wel voor, maar haar vorm van 'participatie-onderwijs' staat de jongeren niet aan.

De jongeren zijn overigens in goed gezelschap. De door onderwijs-staatssecretaris Grosheide ingestelde commissie-Lievegoed komt in haar zojuist uitgebrachte rapport o.m. tot deze conclusie: 'De Mammoetwet heeft niet kunnen verhinderen dat de lagere technische scholen en het huishoud- en nijverheidsonderwijs nog steeds 'arbeidersscholen' zijn. Leerlingen van deze scholen kunnen bovendien nauwelijks doorstromen naar het voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Beter gezegd: de Mam-

moetwet discrimineert. Diezelfde commissie van prof. Lievegoed pleit voor één dag vorming per week, maar wil dat in een tienjarige overgangsfase (!) realiseren.

Er zijn in deze discussie twee even opvallende als angstaanjagende punten. In de eerste plaats wordt het probleem aangepakt (voor zover men dit woord in ernst mag gebruiken) op twee fronten (Onderwijs en Wetenschappen en CRM) en valt er van coördinatie niets te bespeuren. Dat is hoogst verontrustend, omdat werkende jongeren die onderwijs willen en onderwezenen die willen werken van alles met elkaar te maken hebben en een welbewuste isolatie van die twee groepen het ergste voor de toekomst doet vrezen en als we alleen al bij het heden blijven van een ontstellend onbegrip getuigt.

Het meest kwaadaardige is echter de lange baan waarop gewerkt wordt. CRM koestert sinds lang het toverwoord 'permanente educatie', dat is: doorlopende opvoeding, ook na de onderwijs-periode. Het is een soort parade-paardje. Men praat er graag en veel over, maar er iets aan doen, ja, dat kost teveel geld. Permanente educatie is een begrip dat veel omvat. Volkshogeschoolwerk, schriftelijk onderwijs, televisie, bijvoorbeeld (ook het Humanistisch Verbond is erbij betrokken, door zijn geestelijk vormingswerk).

Er zijn vele conferenties geweest over 'permanente educatie' en er is er bij CRM weer een in de maak. Maar het resultaat van al dat overleg is, dat vrijwel niemand die het aangaat maar zelfs de term kent of begrijpt. De wereld wordt kleiner en het aantal mensen groter, en het aantal problemen dat daaruit voortvloeit stapelt zich in vliegende vaart op. Permanente educatie is de enige weg om te voorkomen dat terwijl een deel van de mensheid de wereld vooruit helpt, het andere, veel grotere deel, niet het moede hoofd in de schoot legt, omdat het er niets meer van begrijpt.

Een hoge functionaris van CRM liet zich enige tijd geleden ontvallen dat de afstand niet meer in te halen is. Maar rechtvaardigt dat de passen op de plaats van het huidige onderwijs/jeugdbeleid?

(cv)

KRITISCH ALLERLEI

Homo's-met-pret: te duur

Naast homo's-met-problemen zijn er gelukkig ook veel homo's-met-pret, precies als bij hetero-seksuelen. Voor wie dat verrassend in de oren klinkt is er sinds korte tijd een documentaire langspeelplaat in de handel, gedoopt: 1 op de 20. Gerard Kornelis van het Reve, bruggehoofd in de homoseksuele emancipatie, licht dat op de plaat toe. 'Eén van de twintig mensen die op aarde geboren worden, 1 op de 20 zal in ieder geval als vrouw een vrouw en als man geboren een man lichamelijk liefhebben. 1 op de 20, dat wil zeggen: 1 op de 20 in uw straat, in uw club, in uw kerk, in uw zaak, op uw werk, op uw kantoor, in uw partij, in uw winkel. 1, 1, 1 op de 20.'

Als zweepslagen striemen de scheldwoorden meteen al uit de luidspreek: 'Homo! Flicker! Nicht! Mietje! Vod! Ruigpoot! Bruinwerker! etc. Het onbegrip dat achter deze kannonade schuilt, wil de plaat wegnemen door interviews met leken en deskundigen en vooral door liedjes (nauwelijks verstaanbaar gezongen door de 'Vokale groep van de Afdeling Amsterdam van de Ned. Ver. van Homofielen, COC). Met hun luchtige aanpak mikken samenstellers Frans Boelen en Karel Hillen op de groep mensen die dra. S. Meilof-Oonk bij de pers-presentatie van de plaat beschreef als 'de meest agressieven, die van homoseksualiteit vaak het minst afweten. Mensen met weinig opleiding, voor wie de taal van de voorlichters meestal te gewichtig, te pompeus aandoet.'

Een goed doel dus. Maar hoe bereik je die groep mensen met een verkoopprijs van f 14,90, d.w.z. aanmerkelijk duurder dan de doorsnee populaire lp? Adjunct-directeur van Bovema, Hans Boskamp: 'Ik vind er geen doekjes om dat wij een commerciële instelling zijn. Daar willen we best voor uitkomen,' zei hij al meteen bij de aanvang. 'Wij zijn geen filantropen en we willen geld verdienen.' Boskamp maakte duidelijk dat '1 op de 20' gezien kon worden als de eerste van een serie documentaire lp's. Hij preeste de 'geweldige samenwerking' met het COC. Maar heeft deze vereniging er als belanghebbende dan behoefte aan zo duidelijk aan de commerciële hand van Bovema te lopen? Voorzitter Benno Premse-la: 'Ik ben geen penningmeester, maar ik weet wel dat wij zoiets nooit aangekond hadden. Dat kost tienduizenden guldens!' En daarmee was alles veel duidelijker. Premse-la, noch zijn penningmeester heeft zich daarvan

ooit goed op de hoogte gesteld of waren verkeerd voorgelicht. Want in eigen beheer een plaat maken en die ergens laten persen kost helemaal geen tienduizenden guldens. Een jazzgroep in Nederland bewijst dat door geregeld platen in een privé-studio op te nemen, ze door Philips te laten persen en ze vervolgens voor een tientje in postverkoop aan te bieden. Deze platen worden door de 'erkende handel' geweigerd (er is te weinig winst op). '1 op de 20' had dus wel degelijk verkocht kunnen worden tegen een prijs die bij een voorlichtingsplaat als deze past. Maar dat past niet in de commerciële instelling waar Bovema zo ruiterslijk voor uitkomt. Met enige fondswerving had het COC dus met gemak een goedkope plaat zelf kunnen maken. Zeker een als deze '1 op de 20', waarvan de technische kwaliteit zeer matig is, en het artistieke/journalistieke niveau met een beetje goede wil gemakkelijk verbeterd kan worden.

Schadelijke overgevoeligheid

Het is al weer even geleden, maar de streek die AVRO-commentator mr. G. B. J. Hiltermann heeft uitgehaald door de Volkskrant te betichten van 'anti-semitische, althans anti-Israëlsche' gezindheid is te gevaarlijk om hier onbesproken te laten. Het beste commentaar vloeide uit de pen van mr. Sem Davids, joodse Nederlander en van beroep eveneens journalist. In hetzelfde door Hiltermann gewraakte blad schreef Davids o.a.:

'Israël is er en blijft er. Het is normaal bewondering te hebben voor vele dingen die in dat land zijn gevestigd. Even normaal is het kritiek te mogen hebben op elementen der Israëlsche politiek, bijvoorbeeld op Israëlsche annexionisme. Men is dan niet anti-Israëlsch, zomin als men anti-Amerikaans is als men de Vietnampolitiek van Washington gispt, en zomin als men anti-Duits hoeft te zijn om het Hitler-regime te verfoeien. Men is, bij bezwaar tegen de Meir-Dayan-politiek, in goed gezelschap; immers vele voornamen figuren in Israël delen dat bezwaar.'

'En nu iets over de tegenstelling tussen anti-semitisme en anti-tsionisme. Ik formuleer het met opzet ietwat prikkelend, omdat er velen zijn die de twee woorden als synoniemen beschouwen, waarmee zij hunnerzijds mij prikkelen.'

'Er zijn mensen, die plegen te betogen dat men bij het woord 'anti-semitisme' zowel aan Arabieren als aan Joden moet denken; het zijn immers allebei Semieten. Dat is kinderachtige kul. Antisemit is de mens die het land heeft of de pest heeft aan Joden (uitgezonderd altijd die éne keurige, aardige man, die eventueel een alibi kan zijn). Nu zijn liefde en afkeer dingen die men niet dwingen kan. Wie niet gek is op ons Joden, nu, die moet dan maar niet gek op ons zijn. Dat mag. De grens van het geoorloofde wordt pas overschreden als de afkeer wordt vertolkt in vijandige, schadelijke of zelfs uitdelgving beogende daden. Tot de schadelijke daden reken ik uiteraard ook een op verdrijving gerichte propaganda, de houding van 'jullie hoort hier niet, ga maar naar Israël (of naar Palestina); daar horen jullie.'

'Joodse vaderlanders, in welk land ook, hebben er natuurlijk geen

behoefte aan, dat hun door hun landgenoten op een briefje wordt gegeven dat ze niet weg-hoeven. Zij voelen zich geen ballingen in hun eigen land, en de echtheid van hun gevoel hoeft door niemand te worden gewaarmerkt.'

248-bis: discriminatie

Eindelijk heeft minister Polak van Justitie het wetsontwerp ingediend waarbij artikel 248-bis van het Wetboek van Strafrecht komt te vervallen. Dat kon hij veilig doen, want tegen dit discriminerende artikel, dat homoseksuele omgang met minderjarigen strafbaar stelt, rees van vele kanten in de Kamer bezwaar, zoals duidelijk bleek bij de behandeling van de aanvraag tot koninklijke goedkeuring van het COC (Nederlandse vereniging van homofielen). Bravo dus voor 's ministers doortastendheid: hij heeft het eindelijk aangedurfd om een Victoriaans anachronisme uit de wet te verwijderen.

Met moedig beleid heeft dit overigens niets te maken, zoals men uit de toelichting op het wetsontwerp kan lezen. Daarin stelt prof. Polak namelijk dat hij erkenning en accentuering van een bepaalde zedelijke norm door de wetgever als motief voor het behoud van het artikel verwerpt. Met andere woorden: de wetgever mag van prof. Polak een bepaalde zedelijke norm koesteren, maar hij mag aan die norm niet langer wettelijke kracht verbinden. En zo geeft prof. Polak via een omweg toch nog aan hoe het met 'bepaalde zedelijke normen' van de wetgever nog steeds gesteld is. De bewindsman laat namelijk een discriminerend wetsartikel vallen, maar zijn motivering is van deze smetten nog niet vrij. Het klinkt nu verdacht veel als een ouderlijke verzuchting 't is slecht voor ze, maar je kan het niet verbieden!'

Op stap

*Fanfaren door de stad en stoeten,
gezwollen kaken, rood gezicht.
Leve de regelmaat der voeten!
op stap gaan is de hoogste plicht.*

*Met blaasmuziek en trommelslagen
spuien zij zon- en feestdag vol.
Anderen moeten dat maar verdragen
en even dapper zijn - en hol.*

*Gebondenheid aan bord en beker
spreekt uit het vierkant van hun kop.
Geen vragen. Hemel, ze zijn zeker!
De vlag vooraan lost alles op.*

HERWIG HENSEN

(Uit: Naar het einde toe versmalt de weg, Meulenhoff, 1965)

Raadsman Pols over minister Polak

Het uitzichtloze van levenslange celstraf

'Het blijft voor ons onbevredigend dat ten aanzien van de levenslang gestraften artikel 26 van de Beginselenwet Gevangeniswezen niet van toepassing is.' Dit hebben hoofdpredikant Brüsewitz, centraal geestelijk raadsman Pols en hoofdaalmoezenier Verheggen verklaard als reactie op de weigering van minister Polak om voorwaardelijke invrijheidstelling voor levenslang gestraften via indiening van een speciaal wetsontwerp mogelijk te maken. De Volkskrant zette boven een nieuwsbericht hierover: 'Aalmoezenier op de bres voor de drie van Breda'. Maar dat is niet helemaal juist. Het gaat niet alleen om 'de drie'; het gaat principieel om een volledige uitvoering van artikel 26, dat zegt dat de vrijheidsstraf dienstbaar moet worden gemaakt aan de voorbereiding van de terugkeer in de maatschappij.

Humanistisch raadsman P. Pols: 'Er worden veel te vaak twee dingen door elkaar gehaald – gratiëring van de drie oorlogsmisdadigers in Breda en uitbreiding van het Wetboek van Strafrecht die terugkeer in de maatschappij van levenslang veroordeelden mogelijk maakt. Dat streven is op zich helemaal geen novum. Wijlen prof. Pompe heeft het zich jaren geleden al afgevraagd: wat moet je er mee? Onze gevangenen zijn op deze mensen helemaal niet ingesteld.'

Raadsman Pols ziet in het speciale geval van 'de drie' geen oplossing. 'Wij kunnen het probleem niet aan. We weten er geen weg mee. Als ik het voor mezelf zo populair zou mogen zeggen: laten we er een streep onder zetten. Maar ik besef terdege dat je met de gevoelens van alle groepen rekening moet houden. Een heel belangrijke vraag is of de mensen die in alle opzichten zo direct bij de oorlogsellende waren betrokken er eveneens innerlijk toe kun-

nen komen diezelfde streep onder de rekening te zetten. Er zijn nu achtbare groepen die op achtbare gronden zich met mogelijk terugkeer naar de maatschappij niet kunnen verenigen. Dat is een punt van overweging en de minister heeft zich daar kennelijk door laten leiden. Daar heb ik alle respect voor.'

Levenslang betekent letterlijk: tot de dood erop volgt. Maar in de praktijk is er een uitwijkmogelijkheid. Een tot levenslange gevangenisstraf veroordeelde (op het ogenblik zijn dat in Nederland – afgezien van 'de drie' – slechts twee: dr. O. en Hans van Z.) kan door de minister na verloop van tijd 'op jaren worden gesteld', hetgeen betekent dat zijn straf tot ongeveer 20 jaar wordt bekort. En theoretisch kan hij na tweedeerde van deze tijd voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld. Dat is geen vaste regel dus, maar een optelsom van mogelijkheden.

Pols: 'Er is een veel zuiverder oplossing mogelijk en dan denk ik aan dat artikel 26 van de Beginselenwet Gevangeniswezen, waarin staat dat de straf dienstbaar moet worden gemaakt aan de terugkeer in de maatschappij. Wanneer iemand ter beschikking van de regering wordt gesteld, wordt één keer per twee jaar nagegaan of de t.b.r. nog moet voortduren. Dat is zinvoller dan de uitzichtloze situatie bij lange en zeer lange gevangenisstraffen (vijf tot tien jaar en langer), want het is bekend dat daarbij na een aantal jaren zich een zekere deformatie aftekent. In zulke gevallen zou er sprake moeten zijn van een regelmatig aftasten, zoals dat bij t.b.r. gebeurt. Dan kan worden nagegaan of er sprake kan zijn van een voorwaardelijke terugkeer en een begeleiding in de maatschappij. Door ons is immers niet vooraf te bepalen hoe zwaar de straf voor een mens is.'

Omdat we betrekkelijk aan de rand van de stad wonen, verkeren we in de voor Amsterdammers uitzonderlijke positie, dat we, althans overdag, onze auto voor de deur kunnen neerzetten. Elders in de stad is het al moeilijker om parkeer-ruimte te vinden, terwijl het in de binnenstad een bijna volslagen onmogelijkheid is. Vandaar, dat ik me de laatste tijd steeds meer met het Gemeentelijk Vervoerbedrijf op pad begeef. Prettig vind ik dat niet en vooral de tegenwoordige zelfbedieningstrams zijn zo'n wonder van technisch kunnen, dat ik me er altijd met enige beduchtheid aan overgeef, want je kunt nooit weten, wat er technisch mis kan gaan. Vroeger was dat anders. Toen had je 't zelf meer in de hand met die open trams. In de meest wonderlijke houdingen heb ik er wel aangehangen in de spitsuren. Ontzettend gevaarlijk. 'Hang niet aan de tram, het kan uw leven kosten,' stond er met grote letters op de ramen geplakt, waar al heel gauw van gemaakt werd: 'Hang niet aan uw leven, het kan uw tram kosten.' Dat was ook zo, want in de meeste gevallen had je geen keus, als je mee wou. Tegenwoordig kan dat niet meer. De trams zijn hermetisch gesloten en voor zover het zelfbedieningstrams betreft, blijven ze het ook vaak, want dan is er iets met knoppen of zo. Dan staan de mensen op de vluchtheuvel om beurten op de knop te drukken, waarop staat: 'Deur open', maar dat zijn dan ijdele voorspiegelingen, want er gebeurt niets. De passagiers, die binnen zijn en eruit willen, moeten binnen blijven en roepen, te samen met de in rampspoeden altijd solidaire medepassagiers, naar voren, waar het enige menselijke wezen zit, dat deze techniek kan bedwingen, de wagenbestuurder en die blijkt dan vergeten te hebben bepaalde knoppen in of uit of om te zetten. Opeens vliegen dan alle deuren open en ook weer voortijdig dicht, zodat oma's wreed van hun kleinkinderen gescheiden worden, die ze er juist uit wilden tillen en een aantal buitengesloten wanhopige blikken naar binnen werpt, waar hun voorgangers, toch niet bij machte om te helpen, hun kaarten al in de stempelautomaat frommelen.

Wie overigens, 't zij met listige opzet, zoals onze kinderen, of uit onwetendheid, aan deze automaten voorbijgaat, bevindt zich wederrechtelijk zonder geldig plaatsbewijs in de wagen. Op deze mensen zijn de controleurs heel boos. Ze moeten eruit of een rijksdaalder betalen.

Laatst zat ik met twee van mijn dochters in de tram op weg naar de stad. We zaten op een vierpersoonsbank helemaal vooraan en tegenover ons zat een klein mannetje. Er hing een gesprek in de lucht, dat er op een gegeven moment was, ik weet niet waardoor, maar opeens praatten we met de man. Plotseling haalde hij een mondharmonica'tje uit zijn zak en begon te spelen. Naast ons zat een bejaarde dame en 't was kennelijk voor ons beiden, dat hij zijn hele repertoire van 'Kun je nog zingen, zing dan mee' ten beste gaf. Hij begon met het Wilhelmus, dat gevolgd werd door 'In een blauw geruite kiel'. 'Die kent u ook nog wel,' zei hij steeds en op 't laatst neurieden de mevrouw en ik opgewekt mee. Mijn dochters geneerden zich ongelukkig en wensten ons met mannetje en al in een zelfbedieningstram met alle deuren op slot ergens in een pikdonker bos. 'Welja, meneer,' zei de mevrouw, 'maakt u 't maar een beetje vrolijk.' 'Natuurlijk,' zei de man, 't is altijd beter dan op de Dam slapen!' Het logisch verband ontging ons, maar hij was alweer bezig met 'Een karretje op de zandweg'. Een halte te laat, onder het 'Wien Neerlands bloed' stapten we uit. De lippen van de mevrouw zagen we nog bewegen.

Zoiets heerlijk beleef je toch maar één keer.

Mededeling van de administratie

Binnenkort zullen de accept-/girokaarten voor de betaling van het abonnementsgeld voor 1970 worden uitgezonden.

Van diegenen die ons daartoe gemachtigd hebben, zal het abonnementsgeld van hun girorekening worden afgeschreven.

Onze andere abonneés verzoeken wij nog niet te gireren, maar de girokaart af te wachten en uitsluitend deze girokaart voor de betaling te gebruiken.

Ten gevolge van de gestegen druk- en andere kosten zijn ook wij genoodzaakt de abonnementsprijs voor 1970 te verhogen en wel tot f 11,- per jaar.

de administratie

Radiolezingen

HILVERSUM I

Zondag, 9 november 1969: 9.45-10.00 uur: Tristan Haan: Gide.

Zondag, 16 november 1969: 9.45-10.00 uur: dr. van Rijsinge: 'Welvaart, welzijn en wij.'

BEJAARDENTEHUIZEN VERHOGEN TARIEF

De tarieven van de bejaardentehuizen zullen volgend jaar gemiddeld 6 tot 10 procent stijgen. Forsere stijgingen zijn in enkele gevallen niet uitgesloten. Aldus de verwachting van de Katholieke Vereniging van Bejaardentehuizen. De tariefsverhoging is noodzakelijk, omdat een aantal kosten stijgt. De contactcommissie landelijke organisatie van bejaardentehuizen heeft daartoe een raambegroting opgesteld. Belangrijke kostenpost vormen de salarissen. Rond de helft van alle uitgaven van tehuizen is voor lonen en sociale voorzieningen.

Naar aanleiding van dit bericht de vraag aan de heer F. van den Berkhoff (Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden): 'Geldt dit onverminderd voor de humanistische bejaardentehuizen?' Antwoord: 'Ik vrees dat dit voor ons op hetzelfde neer zal komen. Het is natuurlijk nog een verwachting, maar die is gebaseerd op reële becijferingen. Voor de nieuwe huizen is er een forse stijging van de rente, en zoals u weet zijn de salarissen ook omhoog gegaan. En aangezien de salarissen de belangrijkste kostenfactor zijn, kunt u zelf wel nagaan...'

De negerbeweging in Amerika heeft de laatste jaren een steeds grimmiger gezicht gekregen. De woorden BLACK POWER zijn een begrip geworden. Een toenemend aantal negers – die tegenwoordig het liefst Zwarten willen worden genoemd – gelooft dat het hoog tijd wordt dat de macht in hun eigen handen komt. Ze zullen zelf hun toekomst wel bepalen. Ze zijn trots op hun zwarte huidskleur en willen alles weten over hun Afrikaanse afkomst.

Als er in Amerika één organisatie is die zelfbewust de daad bij het woord heeft gevoegd, dan zijn het wel de Black Panthers. Wat het precies betekent om macht en invloed te ontworstelen aan blanke, kapitalistische en in vele gevallen racistische Amerikaanse autoriteiten, hebben vele zwarte panthers – maar ook anderen – aan den lijve ondervonden. De Black Panther Party for Self Defence bestaat nu ruim drie jaar. Tientallen leden zijn gedood en een veelvoud daarvan zit in de gevangenis, of men leeft noodgedwongen in ballingschap. Dit is ondermeer het geval met de schrijver/journalist/revolutionair Eldridge Cleaver.

Woordvoerder

Ook nu, wonend in Algiers, is Cleaver nog steeds één van de belangrijkste woordvoerders van het in opstand zijnde zwarte Amerika. Hij is nu al bijna een jaar uit de Verenigde Staten weg. Het liefst zou hij weer met al zijn energie aan de strijd in eigen land deelnemen. Maar dat zal hij dan alleen ondergronds kunnen doen. Als ze hem pakken gaat hij nog minstens vier jaar de gevangenis in. Hij moet nog een deel van een oude straf uitzitten, omdat hij zich niet zou hebben gehouden aan de regels voor voorlopig invrijheidgestelden. Cleaver kwam in december 1966 vrij, na bijna 10 van de 14 jaar waartoe hij (wegens verkrachting van een blanke vrouw) veroordeeld was te hebben uitgezeten.

Kort na zijn vrijlating treedt Cleaver toe tot de Black Panthers. Wegens zijn buitengewone gaven om de dingen waarom het gaat duidelijk en scherp te zeggen is hij al snel de belangrijkste woordvoerder van de Panthers. Hij krijgt de functie van minister van voorlichting. Cleaver's naam raakt snel algemeen bekend, niet alleen door zijn revolutionaire toespraken en artikelen (die regelmatig in het blad RAMPARTS verschijnen), maar nog meer door zijn boek SOUL ON ICE. Het wordt bij de critici erg goed ontvangen. Uit het boek blijkt ondermeer – en hij zal daar keer op keer op terugkomen – dat Cleaver blijft geloven in samenwerking met wat hij noemt 'bevrijde blanken'. Bevrijd ondermeer van het rassentrauma waar de overgrote meerderheid van de Amerikaanse blanken aan lijdt.

De Black Panthers komen door hun zelfverzekerde en uitdagende optreden steeds meer in het nieuws. Blanke politie-patrouilles kunnen het niet verkroppen dat Black Panthers gewapend en wel in hun eigen zwarte woonwijken patrouilleren. Hoewel zij de wet hierdoor op geen enkele manier schenden, is het al vlug duidelijk dat de politie aanstuurt op een confrontatie. Er doen zich dan ook al gauw schietpartijen voor. Aan beide zijden vallen de eerste doden en gewonden. In april 1968 raakt Cleaver zelf betrokken bij een schietpartij. Hij brengt er met veel geluk het leven van af. Met nog meer geluk en veel openlijke solidariteit uit radikale en literaire kringen, komt hij na twee maanden uit de gevangenis.

Hoewel het geval Cleaver, en ook het incident waarbij partijoprichter en 'minister van defensie' Huey Newton betrokken is, veel aandacht krijgt, verdwijnt een groeiend aantal meer anonieme leden van de Black Panthers in de cel. In de meeste gevallen op zeer vage of gefingeerde beschuldigingen. Politieovervallen op partijburo's van de Panthers zijn aan de orde van de dag. Enkele maanden geleden werd

Eldridge Cleaver: haat - liefde voor blanke

door een toeval een uitgebreid plan bekend om een grootscheepse politieaanval te doen op het nationale hoofdkwartier van de Black Panthers in Berkeley (Cal.). De politie heeft toegegeven dat het plan inderdaad echt was. De politie (door de Panthers consequent 'varkens' genoemd) hebben de Black Panther Party, zij het onofficieel, de oorlog verklaard. Volgens de roemruchte directeur van de FBI, Edgar Hoover, vormen de activiteiten van Black Panthers 'de grootste bedreiging voor de binnenlandse veiligheid van de Verenigde Staten.'

Nergens weerspiegelt zich de vreselijke angst voor een ontwakende en strijdende minderheid beter dan hier. Een minderheid die murw door ongelijke behandeling apathisch was geworden, maar die nu eindelijk een zwarte vuist maakt tegen de onderdrukker. Als een gekoloniseerd volk voelen ze zich solidair met de voor hun vrijheid vechtende gekleurde volken van de Derde Wereld.

Repressie

Behalve door een meedogenloze repressie van de revolutionaire zwarte beweging, probeert de regering van Richard Nixon nog op een andere manier de zwarte golf te keren. Het toverwoord is nu Black Capitalism. De negers moeten volgens Nixon meer kansen geboden worden om deel te nemen aan het economisch leven. Er is opeens geld genoeg voor allerlei projecten die de neger in feite nog vaster aan het Amerikaanse kapitalistische systeem bindt. Daar het merendeel van de negers kapitalistisch en materialistisch is ingesteld, angst koestert voor

alles wat links is en streeft naar gelijkheid met de welvarende blanken, slaat het denkbeeld van zwart kapitalisme toch wel aan. Maar bij de zwarte militanten worden deze praktijken van Nixon gezien als een poging om de komende zwarte revolutie af te kopen. Eldridge Cleaver schreef kort geleden in The Black Panther Weekly: 'Zwarte mensen in de VS worden nu onderworpen aan de neo-kolonialistische politiek van Nixon, die hij 'Black Capitalism' noemt. Door de leuze Black Power te misbruiken voor zijn verraderlijke politiek, tracht Nixon de zwarte bevrijdingsstrijd te torpederen. Hij probeert zo de zwarte bourgeoisie en zwarte profiteurs om te kopen. Maar deze mensen stellen zich tevreden met de kruimels op de tafel van de baas.'

Er zijn nog andere methodes. De FBI biedt veel geld aan negers die bereid zijn te infiltreren in revolutionaire negerbewegingen zoals de Panthers. Ze worden vervolgens gepresenteerd als overlopers die een boekje opendoen over de 'wrede praktijken van de Panthers'. Met deze verdeel-en-heers-politiek hoopt Nixon op den duur de broeiende zwarte revolutie tegen te houden. Ondanks de grote risico's die aan het lidmaatschap van de Black Panther Party zijn verbonden groeit de aanhang nog steeds. Het is waar dat de panthers zich veel bedienen van wat schreeuwerige militante taal, maar daar staan gelukkig daden tegenover. Naast politieke scholing, waarbij het marxistisch-leninisme een belangrijke rol speelt, doet de partij de laatste tijd ook veel aan sociaal werk, zoals vrij ontbijt voor duizenden zwarte schoolkinderen die anders met een lege maag van huis moeten. Sinds kort verrijzen ook speciale poliklinieken in de zwarte ghetto's.

Aan al die dingen zou Eldridge Cleaver graag weer persoonlijk willen meedoen. Zijn sterkste wapen blijft het woord, dat zelden ontaardt in holle retoriek. Vanuit zijn ballingsoord in Algiers houdt hij nauw contact met zijn strijdende vrienden in Amerika, maar tegelijk ook met de revolutionaire bewegingen in de Derde Wereld. Door er geregeld op te wijzen dat de strijd van de zwarten in Amerika een onverbreekelijk onderdeel vormt van de bevrijding van alle gekleurde volken, kan hij zijn vrienden in de ghetto's steeds opnieuw inspireren.

PETER SCHUMACHER

Meer hierover in:

SOUL ON ICE, door Eldridge Cleaver. (Dit boek is ook in het Nederlands verschenen bij Bruna).

ELDRIDGE CLEAVER, post-prison writings and speeches (Random House). THE BLACK PANTHERS by Gene Marine (a signet paperback).

ELDRIDGE CLEAVER door Peter Schumacher (Kosmo-story Sjaloorn).

Deze boeken zijn in Nederland te koop. The Black Panther Weekly (niet in Nederland voorradig).

In het vorige nummer van Mens en Wereld schreef mr. M. G. Rood over de voorgeschiedenis van de Zesdaagse Oorlog. In de tweede helft van zijn artikel 'Tijd voor nuancering', dat wij hieronder publiceren, gaat hij in op enkele juridische kanten en op het steeds vaker te beluisteren pleidooi voor nuancering van het te eenzijdige, Nederlandse oordeel.

Israël en de Arabische landen

Het probleem Midden-Oosten is stellig een politieke zaak en geen juridische. Toch een enkele opmerking over drie rechtspunten, die wellicht van belang zijn voor een oordeelvorming.

1) De voortdurende bedreiging van Israël met vernietiging.

Alle zeven betrokken landen zijn lid van de Verenigde Naties en dus gebonden door het Handvest van die organisatie. Artikel 2, lid 4 daarvan luidt als volgt:

Alle leden zullen in hun internationale betrekkingen zich onthouden van bedreiging met of gebruik van geweld tegen de territoriale integriteit of politieke onafhankelijkheid van enige Staat, of op enige andere wijze die onvereenigbaar is met de Doelinden van de Verenigde Naties.

2) Vrije doorvaart door de Golf van Akaba. Het volkenrecht kent een apart statuut voor baaien met aan meer staten behorende oevers. (Abusievelijk menen sommigen dat het hier om de 3 of 12 mijls grens van de kustlijn zou gaan ter bepaling van de vraag of de Golf territoriaal of internationaal water is). Over deze baaien met meerstaatsse oevers maakte de commissie voor internationaal recht van de VN een concept dat leidde tot een Verdrag op de Zee-rechtconferentie in 1958. Dit verdrag bepaalt dat iedere oeverstaat het recht tot onschuldige doorvaart heeft, d.w.z. niet van oorlogsmateriaal. De Arabische landen weigerden het verdrag te ondertekenen. Vrijwel alle autonome landen, waaronder vele Afrikaanse en Aziatische, deden dat wel. Egypte, dat geen partij bij het verdrag is, is er dus niet door gebonden. Anderzijds schept een door veel staten gesloten verdrag wel recht, ook voor niet-ondertekenaars.

3) Pleegde Israël op 5 juni jl. agressie?

Artikel 4 lid 2 van het Handvest verbiedt ieder gebruik van geweld. Artikel 51 bevat de enige uitzondering, nl. het natuurlijke recht tot zelfverdediging.

Vooropgesteld dat Israël op 5 juni jl. de vijandelijkheden opende, rijst dus de vraag of die actie onder art. 51 valt. Beantwoording van deze vraag lijkt af te hangen van het oordeel over de acuïtheit van de bedreiging die eind mei bestond. Volgens prof. Gesina van der Molen, oud-hoogleraar in het Volkenrecht en thans lid van het Internationaal Hof voor Arbitrage, was de actie inderdaad door art. 51 gerechtvaardigd. Naar mijn mening kan het antwoord op de hiervoor gestelde vraag, gezien de maatregelen der Arabische landen in de tweede helft van mei en de daarbij herhaaldelijk uitgesproken bedoeling, rechtens niet twijfelachtig zijn.

Argumenten voor nuancering

Zij, die pleiten voor nuancering van het te eenzijdige, Nederlandse oordeel, gebruiken een aantal argumenten waarvan enkele hier niet onbesproken kunnen blijven.

Voorop staat daarbij bij mij dat het ontstaan van Israël stellig voor de Arabische landen moeilijk te accepteren is. De systematische haatcampagne echter maakt het moeilijk vast te stellen in hoeverre de hysterie van mensen als Sjoekairi werkelijk gedeeld wordt. Het beeld van een land dat met een tot hysterie opge-

zweept nationalisme een ander land of groep mensen tot mikpunt kiest, al of niet om falen in eigen land te maskeren, is niet nieuw. Of de in dat extreem nationalistische klimaat dan vertolkte mening de werkelijke mening der mensen is, lijkt wel voor twijfel vatbaar. In dit verband zet ik een vraagteken bij het argument dat in het Arabische standpunt kenbaar is. Het is een symplificatie te menen dat er van één Arabisch standpunt sprake is. Libanon en Jordanië hebben bv. een andere mening dan Syrië en Egypte. Marokko en Tunesië denken er heel anders over dan Irak. Maar al te bekend is dat de Arabische staten weliswaar zeer agressief over het bestaan van Israël spreken, doch het verre van eens zijn over hetgeen met dit gebied zou moeten gebeuren als er geen Israëlische staat meer zou bestaan. Men neemt aan dat Jordanië en Saoedi-Arabië nog liever Israël dan Egypte of Syrië daar zien.

Een vraagteken past ook bij het schematisch Oost-West denken in dit verband. Israël zou dan een door het Westen geschapen en gesteund land zijn. De Arabische landen zouden de nieuwe wereld vertegenwoordigen, arm en door het Westen in de steek gelaten. T.a.v. Libanon en Jordanië is het laatste zeker onjuist. Jordanië heeft intengendeel veel geld en oorlogsmateriaal uit het Westen ontvangen. Het heeft een door het Westen getraind leger. Zonder Westelijke hulp bestond Jordanië vermoedelijk al lang niet meer. Israël is in het begin net zo sterk aanvaard door de Westerse - als door de communistische wereld. Dat de grote meerderheid der landen in de wereld anders zou denken dan Nederland blijk gaf te doen, is op zijn minst genomen na de speciale zitting van de Algemene Vergadering der VN vorige zomer, een onbewezen stelling. De Zuidamerikaanse resolutie (erkenning van Israël, gepaard met vredesonderhandelingen en terugtrekken der troepen) haalde meer stemmen dan de Zuidslavische, die alleen terugtrekken der troepen eiste.

In dit verband is het overigens interessant vast te stellen dat in diverse landen die voor de Zuidslavische resolutie stemden, flinke oppositie tegen het standpunt van de betrokken regering bleek te bestaan. Te denken valt aan India (waar ook onze humanistische zusterorganisatie zich duidelijk vóór Israël uitsprak), maar vooral aan Oosteuropese landen als Polen, Tsjechoslowakije en Hongarije, waar nog niet eerder zo duidelijk oppositionele standpunten naar buiten waren gebleken.

Het argument: de Israël's horen er niet. Historisch gezien is het zeer de vraag wie er meer horen, Arabieren of Israël's. Bovendien even klemmend als de wens van een Indianen-opperhoofd om Manhattan terug te krijgen van de Amerikanen, nu het immers drie eeuwen geleden werd verkocht.

Het argument: de Arabieren kunnen niets doen aan de jodenvervolgingen. Op zich zelf juist. Bij het 'niets' past overigens wel een zekere reserve. De leider van de Palestijnse Arabieren in de oorlog, de Groot-Moefti van Jeruzalem, was een groot vriend van Hitler en propagan-

dist van diens ideeën over de joden. Zijn kennelijke opvolger Sjoekairi heeft er nooit twijfel over laten bestaan wat er met de Israël's zal gebeuren als hij het voor het zeggen zou krijgen. Ten slotte is maar al te bekend hoeveel vooraanstaande nazi's niet alleen in Egypte worden verborgen, maar actief medewerker zijn in de propagandadienst, respectievelijk van de zgn. jodenafdeling van de Egyptische veiligheidsdienst.

Het argument dat wij meer open zouden moeten staan voor de 'progressieve regimes' (citaat van Dr. A. L. Constandse in het Algemeen Handelsblad van 31 mei 1967) van Syrië en Egypte. Beide landen kennen een éénpartijstelsel, een onmachtig of geen parlement. Beide kennen concentratiekampen voor politieke tegenstanders. Beide hebben zich jaren lang beijverd hun bevolking in een massa-hysterie op te zwepen tegen Israël en zijn uitgesproken agressief. Ik geef graag toe dat deze landen niet met Westerse maatstaven gemeten kunnen worden, maar wel met algemeen menselijke. Ongenuanceerde betiteling van de heersers in Syrië en Egypte als progressief doet onrecht aan de werkelijkheid.

Commentaar

De moeilijkheden voor Israël (nu eenmaal een enclave in de Arabische wereld) zijn natuurlijk niet opgelost door het winnen van de oorlog. De weigering het land als staat te aanvaarden, de blokkade en staat van oorlog, de vluchtelingenkwestie en de terreur-aanvallen zullen stellig nog grote moeilijkheden geven. Hoezeer ook de tegenstelling arm-rijk hier mede een rol speelt, zie ik de oplossing niet in het nu gaan verhogen van de financiële hulp uit het Westen aan regimes die deze hulp of voor wapens zullen gebruiken of in de zakken van enkele toch al zeer rijken zullen laten vloeien. Verschillende Arabische landen geven tekenen wel te willen proberen zich los te weken uit de mythe waarin een opgezweept nationalisme hen blind doet zijn voor de realiteit. De kracht om onder de ban van die hysterie uit te komen, lijkt zeer moeilijk op te brengen. Toch meen ik dat het Westen zich daarop en dan uitgaand van het menselijk vermogen redelijk te denken, zal moeten richten.

Israël zal in ieder geval ervaren dat het winnen van de vrede een veel genuanceerder zaak is dan het winnen van de oorlog. Oorlog leent zich bij uitstek niet voor nuancering. Het vraagt ondubbelzinnig partij kiezen. Omsingeling van een klein land met het uitgesproken doel het te vernietigen, leent zich evenmin voor nuancering. Ik ben een volgeling van Ernest Renan wanneer hij schrijft: 'La vérité est dans les nuances'. Ons humanisten, trachtend te oordelen op redelijke wijze, past het bij uitstek genuanceerd te denken. Maar... er zijn situaties, bv. oorlog of op uitbreken staande oorlog waarin onze nuanceringsbehoefte moet wijken voor onze ethische plicht partij te kiezen. Op 2 juni was het niet de vraag of de Midden-Oostenkwestie opgelost kon worden door bv. meer Westerse ontwikkelingshulp. Het was toen de vraag of wij partij moesten kiezen op een moment dat een klein land en volk, in de steek gelaten door de Westerse mogendheden, op het punt stond (althans zo leek het toen) vernietigd te worden door een overmacht¹⁾ Voor mij was dat toen geen vraag. Er was geen tijd voor nuancering. Om dezelfde reden meen ik dat die tijd er nu wel is. Misschien bevat het bovenstaande iets dat daarbij kan helpen.

Rd.

¹⁾ Interessant in dit verband: een NIPO-onderzoek van 19 juni toonde aan dat 64% van de bevolking voor Israël was. De helft daarvan op argumenten als: klein land tegen overmacht, land is gesticht door VN, het zijn hard werkende mensen. De andere helft op argumenten als: de joden zijn al zo zwaar beproefd of het is onze plicht de joden te helpen.

Pascal: wonderlijke kennis van het menselijk hart

PASCAL werd op 19 juni 1623 te Clermont-Ferrand geboren. Met hem kwam één der merkwaardigste mensen ter wereld, die de zeventiende eeuw heeft opgeleverd. In Pascal weerspiegelen zich twee figuren. Enerzijds was hij een logisch denker, die zich ontwikkelde tot een geniaal wiskundige en fysicus, anderzijds was hij een literator van uitzonderlijk formaat, daarbij een vurig aanhanger van een godsdienstige beweging, het destijds zo gerucht makende jansenisme, zo geheten naar bisschop Cornelis Jansen (Jansenius). Het jansenisme, blijvende binnen het raam van de katholieke kerk, had nochtans met het calvinisme iets gemeen, n.l. dat het, steunend op Augustinus leerde dat slechts een deel der mensheid tot genade is voorbeschikt.

PASCAL was zich zijn tweezijdigheid wel bewust. Hij onderscheidt de mensen in twee categorieën, te weten in 'esprits de géométrie' (meetkundige geesten) en in 'esprits de finesse', een benaming, welke zich moeilijk laat vertalen. De eerstgenoemden bezitten de gaven om conclusies streng logisch af te leiden, uitgaande van enkele duidelijke en vaste beginselen. De 'esprits de finesse' volgen meer hun gevoel, hun intuïtie. Niettemin weten zij met juistheid te oordelen, zonder dat zij dit oordeel altijd logisch kunnen verklaren. Meestal zijn de 2 categorieën scherp van elkander gescheiden. Pascal verenigde beide in zich.

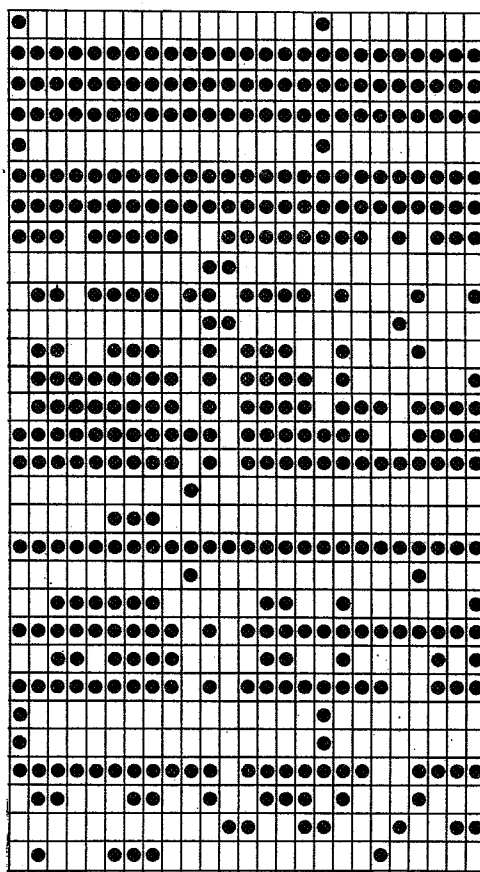
Zijn buitengewone wiskundige aanleg bleek al vroeg. Op 16-jarige leeftijd schreef hij een verhandeling over kegelsneden. Samen met Fermat, één van Frankrijks beroemde wiskundigen, legde hij de grondslag voor de waarschijnlijkheidsrekening. Indien de mathematicus in hem gedomineerd had over zijn hang naar godsdienstige bespiegelingen, zou hij de wereld ondanks zijn korte, zo zeer door ziekte geplaagde leven, op het terrein der exacte wetenschappen waarschijnlijk nog meer gegeven hebben en zou er alle kans geweest zijn, dat hij Newton en Leibnitz met de ontwikkeling der differentiaalrekening de loef zou hebben afgestoken.

Al heeft Pascal dan op dit gebied misschien niet alles gegeven, waartoe zijn geniale aanleg de mogelijkheden in zich droeg, zo heeft hij toch op andere wijze de mensheid aan zich verplicht. De 'esprit de finesse' die hij was, heeft hem zeer veel mooie en belangrijke dingen doen schrijven. Hij deed dit op bijna onnavolgbare wijze en bereikte met zijn wijsgerig-godsdienstige geschriften wereldfaam.

Jezuiten te lijf

IN 1656-1657 verschenen zijn 'Lettres à un Provincial', aanvankelijk anoniem, later onder de schuilnaam Louis de Montalte. Met verve en ironie ging hij in deze brieven de jezuiten te lijf. Hij hekelde hun rekbare opvattingen over de genade, hun toegeeflijkheid inzake de moraal en de subtiliteiten, waarvan zij zich bedienden om recht te praten wat krom was, een kunst waarin zij werkelijk meesters waren. Hun stonden daarvoor meerdere middelen ter beschikking, w.o. de 'interpretatie'. De volgende voorbeelden mogen dit verduidelijken.

Volgens een bul van Paus Gregorius XIV mochten moordenaars geen asyl vinden in de kerken. De vraag is nu, of dit voor ieder geldt die een ander verraderlijk gedood heeft. Geenszins; het hangt helemaal af hoe men het begrip moordenaar interpreteert. Welnu, aldus de jezuit, zoals die door Pascal ten tonele wordt gevoerd, een moordenaar is iemand die geld ontvingen heeft om iemand verraderlijk te doden.

Hieruit volgt dat zij die een ander van het leven beroven, zonder daarvoor geld te ontvangen, maar alleen om hun vrienden te gerieven, geen moordenaars genoemd worden.

In het evangelie is gezegd: geef de armen van uw overvloed. Hoe redt de rijkard zich hieruit? De casuïst weet wel raad. Daarvoor is zelfs geen aangepaste definitie van het begrip 'overvloed' nodig. Volstaan kan worden met te bepalen wat niet tot de overvloed behoort, wat er dus buiten valt. Dat is datgene wat de man van de wereld bewaart om zijn staat en die van zijn bloedverwanten te verhogen. Uiteraard is de kans dat er wat overschiet voor de armen dan zeer gering.

Hoger nog dan de 'Lettres Provinciales' staan de 'Pensées' geklasseerd. Men trof deze aan in Pascals nalatenschap. Het zijn overdenkingen, fragmentarisch neergeschreven op losse vellen, zonder duidelijke onderlinge samenhang.

Waarschijnlijk heeft bij de auteur de bedoeling voorgezetten ze later te ordenen en te gebruiken

voor de samenstelling van een boek, inhouden de een verdediging van de christelijke godsdienst. Zijn vroege dood – hij werd slechts 39 jaar – heeft dit verhinderd. Zijn erfgenamen zijn ongeveer 8 jaar later tot publicatie ervan overgegaan onder de titel 'Pensées'.

Tot de meest geliefde schrijvers, althans uit zijn jeugd, behoorde Montaigne, uit wiens 'Essais' hij dikwijls inspiratie putte. Dit belette hem niet scherpe kritiek uit te oefenen, bijv. over de wijze waarop Montaigne over de dood oordeelde. Pascal voelt een beklemming als hij overweegt, hoe nietig de mens is tegen de achtergrond van de oneindigheid van de tijd en de onmetelijkheid van de ruimte die hem omgeeft. Het eeuwige zwijgen van die oneindige ruimte beangst hem.

Welk lot wacht de mens? Gaat hij de eeuwige vernietiging tegemoet of valt hij in handen van een toornige God? Pascal vergelijkt het menselijk bestaan met het lot van een groep terdoodveroordeelden. Iedere dag worden er enkele om hals gebracht ten aanschouwe van de anderen, die in ketenen geklonken, hun beurt afwachten zonder hoop. Montaigne denkt hem te gemakkelijk over deze zaken. Hij moet wel van alle vroomheid afstand gedaan hebben. Zijn opvattingen zijn heidens.

Hij laakt in Montaigne diens scepticisme, wat juist in onze ogen zijn grootste verdienste uitmaakt en voorts het feit, dat hij de menselijke natuur teveel als een eenheid ziet, zonder voldoende begrip voor haar tweeslachtigheid. Pascal is van het tweezijdige van de mens diep doordrongen. Zij verklaart het tegenstrijdige in hem. Hij gaat soms zo ver, dat hij 2 naturen in de mens veronderstelt, zo bijv. wanneer hij schrijft: 'Instinct et raison marques de deux natures'.

Die tweeslachtigheid is volgens Pascal een gevolg van de erfzonde, een leerstuk, waardoor de mens zich het meest geschokt voelt en dat van alle mysteriën wel het allerbegrijpelijkste is. En toch, zonder dit mysterie zou de mens zichzelf onbegrijpelijk zijn. Het klinkt alles zeer vreemd. Carry van Bruggen zal het wel bij het rechte eind gehad hebben, toen zij in haar prachtige studie 'Prometheus' opmerkte, dat op de bodem van Pascals geest de uitspraak van Tertullianus 'Credo quia Absurdum' ligt als een immanent dogma.

Zwartkijker

HOEWEL Pascal een uitnemend mensenkenner was, ging hij in zijn oordeel dikwijls te ver en zag de mensen zwarter dan nodig is. Ook generaliseerde hij teveel, bijv. toen hij schreef: Het menselijk leven is niets dan een voortdurende valse schijn. Men doet niet anders dan elkaar bedriegen en elkaar vleien... of toen hij de volgende overdenking uit zijn pen deed vloeien: 'Alle mensen haten elkaar van nature. Ik beweer, dat indien zij wisten, wat zij van elkaar zeggen, er geen 4 vrienden in de wereld gevonden zouden worden'.

Het betere in de mens, dat hij gelukkig ook ziet, bestaat volgens Pascal daarin, dat hij elementen in zich heeft overgehouden uit zijn oorspronkelijke staat van vóór de zondeval.

Bezieet hij de mens van zijn betere kant, hoe heel anders, hoeveel humaner wordt dan zijn oordeel. Dan kan hij schrijven:

'Het denken maakt de grootheid van de mens uit. De mens is niets dan een riet, het zwakste in de natuur; maar hij is een denkend riet. Het heelal heeft het niet van node zich aan te gorden om hem te vernietigen: een damp, een druppel water zijn voldoende om hem te doden. Maar zelfs als het heelal hem zou verpletteren, dan nog zou de mens edeler zijn dan wat hem doodt, want hij weet dat hij sterft en wat het heelal op hem voor heeft; het heelal heeft daar geen weet van. Geheel onze waardigheid bestaat dus uit ons denken.'

Zichzelf is de mens het grootste raadsel in de natuur; want hij kan niet begrijpen, wat het lichaam en nog minder wat de geest eigenlijk is

en nog het allerm minst, hoe een lichaam en een geest verenigd kunnen zijn.

Ik noemde zijn mensenkennis. Hoe duidelijk wordt deze door het volgende geïllustreerd. Pascal vroeg zich af, hoe men een ander het best van zijn ongelijk kan overtuigen. Men moet daarbij zeer omzichtig te werk gaan en vooral vermijden iemand voor het hoofd te stoten. Men trachte zich in de gedachtengang van de ander te verplaatsen. Daarbij moet men nagaan van welke kant hij de zaak beschouwt, want van die kant bezien heeft hij gewoonlijk gelijk en dit moet men dan ook toegeven. Daarna pas moet men hem tonen in welk opzicht zijn redenering onjuist is. Dan zal hij tevreden zijn, want hij zal zien, dat hij zich niet vergist had, maar slechts verzuimd had alle kanten van de zaak te bekijken. Men wordt niet boos, omdat men niet alles opgemerkt heeft, men wil zich echter niet vergist hebben. Dring uw inzichten niet aan anderen op, roep ze liever in hem wakker: men laat zich gemakkelijker door eigen dan door andermans argumenten overtuigen.

Nog een voorbeeld van zijn mensenkennis. Hoe komt het, vraagt Pascal, dat een kreupele ons niet ergert, maar wel een kreupele geest? Dat komt, omdat een kreupele erkent, dat wij goed lopen, maar een kreupele geest zegt, dat wij het zijn, die gebrekkig redeneren.

Zandkorrel

HEEL simpel zegt een spreekwoord: 'Kleine oorzaken, grote gevolgen'. Van de waarheid die hierin verscholen zit, was Pascal diep doordrongen. Hij constateert hoe kleinigheden 's mensen lot kunnen bepalen, zelfs de gang der geschiedenis diepgaand kunnen beïnvloeden.

Zijn eigentijdse geschiedenis leverde daarvan een bewijs. In Engeland had Cromwell als Lord-Protector de macht tot zich getrokken. Koning Karel I liet het leven op het schavot (1649). Zijn zoon zou waarschijnlijk nooit de kans gehad hebben de troon van Engeland te bestijgen, indien niet een zandkorreltje zich had vastgezet in de urethra van Cromwell en zijn dood had veroorzaakt. Zijn familie kwam in verval en de koninklijke familie werd in haar waardigheden hersteld. Dit alles als gevolg van een korreltje zand in de urethra van Cromwell. 'Le grain de sable de Pascal' is een staande uitdrukking geworden, een equivalent van genoemd spreekwoord.

Een zelfde soort opmerking is in de 'Pensées' bewaard gebleven. Zij luidt 'Als de neus van Cleopatra korter zou zijn geweest, zou de aarde een ander aanzien gehad hebben'. Inderdaad mogen wij veronderstellen, dat de fraaie neus van Cleopatra in belangrijke mate ertoe heeft bijgedragen Julius Caesar en Antonius onder haar bekoring te brengen. Met een kortere neus had dit waarschijnlijk niet gelukt. De vraag is, of het dan ooit tot de slag bij Actium gekomen zou zijn, die aan Octavianus, beter bekend onder de naam Keizer Augustus, de macht in het Romeinse rijk verzekerde.

De vraag is gerechtvaardigd: wat heeft Pascal de moderne humanist te zeggen? Een vraag van dien aard heeft zich ook dr. Cornelia Serrurier gesteld aan het einde van haar zeer interessante studie over Pascal. Ik meen niet beter te kunnen doen dan de schrijfster woordelijk te citeren:

'Wat kunnen de 'Pensées' de ongelovige of gelovige die het dogma van de zondeval niet aanvaardt, bieden?... een kunstwerk van uitzonderlijke waarde, al bestaat het slechts fragmentarisch. Maar dit niet alleen. Pascal's verwonderlijke kennis van het menselijk hart, van de gevoelens en beweegredenen die het drijven, zijn doordringende - soms spottende - blik op de tekortkomingen van ons intellect en op onze zelfverblindende, de dramatische schildering van het verlangen naar zekerheid en geluk, om kort te zijn, de geniale wijze waarop hij 's mensen zwakheid en grootheid uitbeeldt, kan geen denkend wezen onverschillig laten'.

J. L. SLUIJTER

Het geschonden celibaat

OVER de betrekkelijkheid van het celibaat hebben de historici belangwekkende gegevens verzameld. Het celibaat werd in 1073 verplicht ingesteld door paus Gregorius VII. Reeds in de vierde eeuw was op verschillende synodes besloten tot invoering van de verplichte ongehuwde staat van de priesters, maar na de volksverhuizingen had men het daarmee in de praktijk niet zo nauw genomen. Gregorius, zoon van een boer in Toscane, wilde niet dat door huwelijken van priesters kerkelijke ambten - die tamelijk winstgevend waren - als particuliere bezittingen zouden worden beschouwd en in bepaalde geslachten zouden blijven. Hij rekende er tevens op dat de doorvoering van het celibaat hem trouwere helpers zou verschaffen. De priesters zouden immers geheel losgemaakt worden van alle aardse banden van familie en vaderland.

HET celibaat nu leek tot voor kort een van de onaantastbare punten in de Rooms-Katholieke Kerk, een vanzelfsprekendheid, waarover nimmer enige moeilijkheid leek te zijn geweest. Het tegendeel is echter waar. Ook in vroegere eeuwen heeft, zo blijkt uit historische geschriften, de verplichte ongehuwde staat van de priester nogal eens problemen opgeleverd. Het Haarlens Dagblad verzamelde daarover allerlei feiten. In mei 1565 richtte keizer Maximiliaan II zich via de Spaanse gezant tot de paus. Hij voerde aan 'dat het celibaat algemeen werd geschonden'. Op honderd priesters, zegt hij, is er nauwelijks één, die niet 'fornicatus' is, d.w.z. die geen verboden seksuele gemeenschap heeft.

EN hoe was het in ons land? Aan de hand van een aantal verslagen van omstreeks 1570-1590 en een aantal verklaringen van inquisiteurs kan men zich een beeld vormen van het leven van een aantal priesters in onze lage landen. In het land van Culemborg werd zo'n 'visitatie' gehouden. Hierbij constateerden de inquisiteurs dat de pastoor van Schalkwijk, Franciscus Adriani Davesius door zijn parochianen een goed pastoor werd genoemd, al had hij kinderen bij zijn dienstbode.

BUITEN het land van Culemborg troffen inquisiteurs in juni 1567 in Tamen, Wilnis, Kudelstaart, Zevenhoven en Mijdrecht pastoors aan, die (uitgezonderd die van Mijdrecht) van concubinaat werden verdacht. Een visitatie in het Gooi leerde in 1569 dat de pastoor van Naarden 'vrij is van ketterse invloeden, maar een concubine en kinderen heeft'. In het land van Voorne was het al niet anders. Het rapport meldde dat de deken van de Brielse Sint-Catharina vertelde, 'dat zijn elf kanunniken in concubinaat leven'.

HOE reageerde de bevolking hierop? In Friesland werd in de zestiende en zeventiende eeuw het priesterconcubinaat (in de meeste gevallen een gewoon maar in het geheim gesloten huwelijk) als een wettige verbintenis beschouwd. Uit de manier, waarop in vele dorpen de parochianen over hun 'gehuwde' pastoor spraken, blijkt dat men hen allerm minst minachtte.

HOE gemoedelijk men de overtredingen van het celibaat opvatte, bleek overduidelijk in Arnhem. Nicolaas Vallick zou hier op 15 juni 1571 zijn eerste mis opdragen. Zijn vader, pastoor Jacob Vallick te Groessen, zoon van zijn ambtsvoorganger pastoor Jelle Vallick, nodigde vol trots tal van hoge gasten uit, onder andere de hele stedelijke regering van Arnhem. Er kwamen zelfs erkenningen van het concubinaat door de clerus in die jaren voor. Dit blijkt o.a. uit het contract dat in 1550 werd gesloten tussen de kanunnik-schilder Jan van Scorel en de kerkmeesters van de Delftse Nieuwe Kerk, waarbij zijn zes, met name genoemde kinderen, een lijfrente werd toegekend.

Waarover maken wij ons dan nu zo druk?

REACTIE IN CALIFORNIË

SEDERT enkele jaren is Ronald Reagan gouverneur van Californië. En hoewel hij zich liet kiezen met de leuze 'wet en orde' heeft het hem weinig moeite gekost het Californische hoger onderwijs tot een chaos te brengen. De begrotingsbedragen zijn voor het volgende jaar ontzettend laag, en juist op een tijdstip dat deze instellingen onder druk staan om meer studenten op te nemen en meer diensten te verlenen. Nu hebben Reagan's 'Revivalists' (zo geheten naar de opwekkingssamenkomsten, die hun sterke punt plachten te zijn) die de meerderheid hebben in de Raad voor Onderwijs van de staat Californië, hun aandacht gericht op de openbare scholen. En het resultaat grenst aan het lachwekkende. De Raad besloot eenstemmig 'zedelijkheid' in de openbare school te brengen, waarbij 'zedelijkheid' moet worden verstaan als vijandigheid tegen het Hoog Gerechtshof, de Verenigde Naties, geestelijke volksgezondheid en humanisme, dat werd aangeduid als 'een twintigste-eeuws-synoniem voor atheïsme'.

ALS meer positieve bijdrage legt het rapport de nadruk op de Bijbel, George Washington, Abraham Lincoln, William Buckley jr en J. Edgar Hoover en ook op God, die in zijn oneindige wijsheid Ronald Reagan en George Murphy aan Californië gaf. De Darwinistische evolutie zal niet langer als een 'feit' onderwezen worden, maar als een 'theorie', net zo'n theorie als de zeven dagen uit Genesis. Dr. John R. Ford, benoemd door Reagan, drukte het zo uit, dat 'de evolutieleer een grote stap is geweest om het zedelijk bewustzijn aan onze kinderen te ontnemen, doordat zij leert dat God de dingen niet kan doen, die de Bijbel zegt dat hij deed'. Er komt nog een openbaar gehoor vóór het rapport wordt aanvaard, maar er is weinig twijfel aan dat de Raad zijn beslissing al heeft genomen en dat het gehoor een formaliteit wordt. Maar in ieder geval kan het misschien het naburige Disney-land concurrentie aandoen! (Naar The Nation, 2 juni 1969)

Waarom ik geen christen ben
door Bertrand Russell

Het boek bevat een zorgvuldige selectie uit de rijke hoeveelheid essays, die Russell sinds zijn eerste publicatie heeft geschreven. Russell stelt in zijn geschriften de plaats van de mens in het universum aan de orde. Hij doet dit op een ironische en sprankelende wijze en bedient zich daarbij van het proza, waarom hij mede zo befaamd is geworden.
vertaling: Paul Edwards
268 blz. f 14,50

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland
door dr. A. L. Constandse

'een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht.'
190 blz. f 8,90

De mens zonder alternatief
door Leszek Kolakowski

In Polen en ver daarbuiten is Kolakowski bekend geworden door zijn anti-dogmatistische wijze van denken. Deze nieuwe marxistische denktrant maakt Kolakowski tot een interessante, maar ook scherpzinnige gesprekspartner voor niet-marxisten.
260 blz. f 18,90

Religie zonder openbaring
door Julian Huxley

De schrijver eindigt met:
'Ik geloof in transhumanisme'; als er maar eerst voldoende mensen zijn die dit naar waarheid kunnen zeggen, dan zal de mensheid op de drempel staan van een nieuwe bestaansvorm, net zo verschillend van de onze als de onze is van die van de Pekingmens. En dan zal de mensheid eindelijk bewust haar ware roeping vervullen.
Dit boek behoeft naar onze mening geen verdere aanbeveling. Het is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond.
208 blz. f 9,50

Essays van een Humanist
door Julian Huxley

Nu in Nederlandse vertaling.
Enige opstellen van deze bekende auteur, die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.
263 blz. f 14,90

Pico della Mirandola
door dr. J. Hemelrijk

Een vertaling van de beroemde rede over de Menselijke Waardigheid.
Deze prachtige uitgave mag in geen enkele humanistische bibliotheek ontbreken.
56 blz. f 6,90

De hemelsleutel
door Leszek Kolakowski

In het eerste deel becommentarieert Kolakowski episodes uit het Oude Testament. In het tweede deel van deze bundel worden dertien fabels verteld, die volkomen absurd lijken. Maar juist in die absurditeit wordt het groteske van het menselijke leven aangetoond.
161 blz. f 10,90

Kennis van Goed en Kwaad
door dr. Libbe van der Wal

'de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.'
270 blz. f 7,90

Rede en Religie in het humanisme
Een serie opstellen van:
J. P. van Praag, H. J. Blackham, T. T. ten Have, Albert Daan, Libbe van der Wal, H. Bonger, H. Redeker, D. H. Prins, M. A. Romers, P. Schut, G. M. Sterrman, Kwee Swan Liat.
248 blz. f 9,90

U kunt deze uitgaven uitsluitend bestellen door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers, Utrecht.

ANNONCES

Aangeboden te Leiden voor student of afgestudeerde, mooie kamer met alle comfort. Tel. (01710) 3 00 53

Heer 70 j. gez. goed uiterlijk, kunstlievend, fin. onafh. zou gaarne kennismaken met dito dame, zelfde leeftijd of jonger.
Br. liefst met foto onder no. 27 adm. Mens en Wereld.

De Humanistische Stichting Socrates belegt op zondag 16 november a.s. in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort een algemene najaarskonferentie over

VERVREEMDING DOOR EXPERIMENT IN DE KUNST
(in het bijzonder betreffende de moderne muziek)

Dit onderwerp zal worden ingeleid door:

De musikologe mevrouw drs. M. Marcenaro-Huygens en de komponist Jan Wisse.

De konferentie zal worden geleid door prof. dr. W. van Dooren.

De kosten van deelname bedragen f 4,- p.p. (reduktie voor kontribuanten/donateurs en studenten).

De lunch kan worden gebruikt voor f 4,75 p.p.
Inlichtingen worden gaarne verstrekt door het sekretariaat van de Stichting, Oudegracht 152 (postbus 114) Utrecht, tel. 030-24641.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	167	„ 3,73%
1969	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waarde vaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ **Aurora**

Nachtwachtlaan 20. Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55